

УДК 371.213.212.09 «1945/1961»

**О.Є. КАРПЕНКО,**

*кандидат педагогічних наук, доцент*

*кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти*

*Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

## **ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ОПІКИ НАД ДІТЬМИ У ПОЛЬЩІ (1945–1961 рр.)**

У статті висвітлено проблему розвитку опіки над дітьми у Польщі у післявоєнні роки. Для дослідження залучено методи концептуально-когнітивного аналізу нормативно-правових документів. Одержавлення опікунсько-виховних закладів, надання матеріальної, медичної і виховної допомоги, створення сімейних форм виховання дітей-сиріт дало змогу забезпечити належні умови для подальшого розвитку молодого покоління.

*Ключові слова: діти, опіка, дитячі будинки, прийомні сім'ї, Польща.*

**П**остановка проблеми. Складна соціально-економічна ситуація в Україні сьогодні, на жаль, впливає на сім'ю, на виховання дітей, вимагає забезпечення їм належних умов життя. За даними 2012 р., в Україні було 92,8 тис. дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківського піклування. У дитячих будинках з них виховується лише п'ята частина – приблизно 18 тис. Якщо вивчити сирітську статистику по регіонах України, то виявляється, що найменше сиріт на Заході України і в столиці, а їх найбільша кількість – на Сході України і в північних областях. Наприклад, у Львівській області втричі менше сиріт (на сто тисяч населення), ніж у Кіровоградській, і вдвічі менше, ніж у Донецькій області [10]. Сьогодні у скрутному становищі опинилися діти на Сході України, погіршилося їхнє становище в опікунсько-виховних закладах, збільшилася кількість дітей-сиріт. Суспільство співчуває дітям і піклується про тих, що залишилися без батьківського піклування, опинилися у несприятливих умовах. Поширення соціального сирітства в нашій країні викликане такими чинниками, як: збільшення рівня безробіття, бідність значної частини населення, послаблення значущості інституту сім'ї, втрата старшим та молодшим поколіннями загальнолюдських моральних цінностей тощо. Проаналізувавши сьогоденну ситуацію в Україні, варто звернутися до історії опікунської педагогіки Польщі.

**Аналіз останніх досліджень.** Проблеми виховання дітей-сиріт, соціальної адаптації, соціально-педагогічні аспекти функціонування інституційних і сімейних форм опіки знайшли висвітлення у науковій літературі і дисертаційних дослідженнях. Автори (Л. Дробот, Л. Єременко, Л. Кузьменко, В. Слюсаренко, В. Яковенко та ін.) розкривають сутність виховного процесу в інтернатних установах, дитячих будинках сімейного типу, специфіку взаємодії дітей і педагогічних працівників, педагогічний інструментарій формування особистості вихованців. Ще педагоги-гуманісти (І. Боско, Г. Гмайнер, П. Лесгафт, Й. Песталоцці, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.) акцентували увагу на необхідності сімейного виховання, прищепленні моральних цінностей, формуванні морально-естетичного ідеалу, гармонійному розвитку дитини тощо. Останніми роками з'явилася низка публікацій, присвячених соціально-педагогічним аспектам дитинства, виховання дітей-сиріт в Австрії, Німеччині, Польщі (Х. Дзюбинська, О. Карпенко, М. Клим, Ю. Яким та ін.). Однак у сучасних умовах ця проблема є надзвичайно актуальною, спонукає до пошуку шляхів удосконалення, до вивчення і відкриття нових сторінок опікунської педагогіки Польщі.

**Формулювання мети.** Мета статті – розкрити нормативно-правові засади врегулювання опіки над дітьми у Польщі упродовж 1945–1961 рр.

**Виклад основного матеріалу.** Розвиток нових форм опіки над дітьми розпочався із здобуттям Польщею незалежності (1918), коли спостерігається інтенсивний розвиток різних форм повної і відкритої опіки, а також її нормативно-правове урегулювання. У травневій Конституції 1921 р. зазначено, що опіка дітей перестала бути актом доброї волі й милосердя, а стає обов'язком держави і суспільства. Різнобічна діяльність у галузі опіки дітей була заслугою Я. Корчака, Й.-Ч. Бабицького, К. Єжевського, Г. Радлінської та ін.

Суттєву роль у розвитку теорії і практики опіки у період II Речі Посполитої відіграв I Всепольський Конгрес Дитини, який відбувся 1938 р. у Варшаві. На ньому вели дискусію про права дітей, зокрема на власну сім'ю, про умови і ситуацію, що гальмують реалізацію того чи того права. Аналізуючи головні ідеї конгресу з позицій сьогодення, бачимо, що в його основі лежали дві важливі категорії: вразливість (реакція на суспільне зло і кривду дітей) і надія (етичний і праксеологічний виміри). Остання передовсім була вірою в ідеал, краще майбутнє, розвиток і прогрес. У праксеологічному вимірі вона становила частину соціальної роботи, яка вела до мети за допомогою методу активізації індивідів, груп і середовища. З боку суспільства вживалися різноманітні заходи, висувалися ініціативи, діяльність відомих вихователів стала основою наукової опікунської педагогіки. Однак створена у міжвоєнний період система опіки дітей не виправдала очікування польського суспільства [9, с. 41].

Центральний комітет суспільної опіки, створений 15 грудня 1944 р., зміг охопити всю Польщу опікунською акцією, в якій було виокремлено два сектори: опіка дітей і молоді, а також опіка дорослих. За посередництвом місцевих закладів Комітет організував повну і часткову опіку для дітей від народження до 18 років. Відповідна опіка над дитиною починалася від початку вагітності. Осередкам опіки над матір'ю і дитиною надавали медичну допомогу, забезпечували їх продуктами харчування, одягом, а також створювали належні умови для виховання дітей. У рамках цієї діяльності діяло 13 садочків, 10 будинків для малих дітей, 6 опікунських установ, 87 будинків дитини. Варто зауважити, що також функціонували будинки матері і дитини для самотніх матерів та їхніх дітей, бурси й інтернати для молоді, яка навчалася у середніх і професійних школах, освітньо-виховні заклади для молоді, яка мала проблеми в навчанні, профілакторії та санаторії для дітей хворих на туберкульоз, заклади часткової опіки (напівінтернати, світлиці, пункти харчування, дитячі кухні та ін.) [5, с. 13].

Зазначимо, що повоєнна Польща успадкувала багатий доробок опікунської теорії і практики міжвоєнного періоду, проте він не був повністю використаний. З 1950 р. відповідальність за виконання завдань щодо опіки дітей лягла на державу. Це стосувалося і централізації керівництва опікунською діяльністю, в основному професійною опікою і закладами позашкільного виховання. У вихованні набули поширення масові форми впливу на формування природної поведінки вихованців. У цей період переважало колективне виховання над індивідуальною роботою з дитиною, піклування про розвиток самостійного мислення учнів, а також з'явилося багато недоречностей [6, с. 31].

У Польщі війна і окупація принесли із собою низку серйозних небезпек для народу, його фізичного існування, розвитку культури і різних форм суспільного життя. У результаті воєнних дій (1939–1945) загинули щонайменше 2 225 тис. дітей і молоді, а майже 300 тис. залишилися сиротами і напівсиротами. З-поміж 6 939 795 народжених у 1926–1945 рр. аж 1 544 132 були круглими сиротами, 970 742 – напівсиротами, а 36 248 – дітьми, батьки яких загинули [4, с. 144]. Аналіз літератури за 1945 р. засвідчив, що кожна п'ята дитина в країні, кожна третя – у Поморському, четверта – у Лодзькому, Познанському і Варшавському, п'ята – у Келецькому, Люблінському, шоста – у Жешовському і Краківському воєводствах були сиротами. Зважаючи на це, у повоєнний період основним завданням опікунсько-виховної діяльності був фізичний порятунок.

Важливою проблемою стало розпорошення сімей як наслідок масових переселень, міграції, відчуження (роз'єднання) дітей від батьків. Діти, яким вдалося пережити війну і уникнути роз'єднання сім'ї, також болісно відчували наслідки цього процесу. У країні панував голод, відчуття постійної небезпеки, а тому мандрівний спосіб життя нерідко був єдиним джерелом забезпечення оптимальних умов існування. Оскільки держава не мала можли-

вості розпочати розв'язання цих проблем, таку функцію взяли на себе громадські організації: Робітниче товариство дітей, Селянське товариство дітей, Польський Червоний Хрест, Центральний комітет суспільної опіки.

У 1945 р. організовано Комісію для боротьби з наслідками фізичного винищення, після чого опікунська діяльність почала розвиватися планово. Міністерство праці і суспільної опіки передало повноваження щодо опіки над дітьми від 3 років Міністерству освіти і виховання. Дещо пізніше у ньому було створено Департамент опіки дітей, а також відділи у шкільних радах та інспекціях освіти. Їхні зусилля спрямовувалися на розвиток нових форм опіки – прийомні сім'ї і дитячі будинки. Це зумовлювалося великою кількістю дітей, позбавлених батьківської опіки, безпритульних і жебраків. Заснований будинок арешту для дітей-бродяг (1945) у Соснівці мав зменшити безпритульність і бродяжництво. Діти були забезпечені цілковитою опікою до моменту їх передачі під опіку сім'ї або муніципального управління. Велику допомогу польським дітям надавала організація УНРРА (Адміністрація ООН для допомоги і відбудови), ЮНІСЕФ, громадські польські і шведські організації [1, с. 16].

Популярними у той час були йорданські парки – установи позашкільного виховання, що мали на меті фізичне, моральне, розумове і трудове виховання дітей. Програма опиралася на шведську систему slöjd (ремесло), т. зв. **ремісниче навчання молоді**. Виховання працюю мало на меті ознайомити дітей з її цінністю і змістом. Парки діяли цілий рік, заняття відбувалися на свіжому повітрі, незалежно від пори року. На території закладу, у павільйонах, спеціально обладнаних для опіки немовлят, працівниці відповідних кваліфікацій годували їх і переодягали. Парки, в яких діти знаходили відповідні умови опіки і виховання, в основному були суттєвою підмогою для матерів, які працювали [12, с. 21–23].

Досить інтенсивно, хоча нерівномірно у різних регіонах Польщі, розвивалися дитячі будинки і прийомні сім'ї. У 1944 р. – перед Варшавським повстанням – у Варшаві діяло 59 дитячих будинків, з яких у період повстання вихованців було виселено. Після визволення столиці було сформовано Відділ громадської опіки міської влади у Лівобережній Варшаві, а згодом і у Правобережній. За його ініціативи із залученням Міністерства праці й суспільної опіки було розпочато акцію пошуку загиблих варшавських дітей. Ці завдання реалізували інспектори, які у 61 дитячому будинку на теренах Варшавського, Краківського, Келецького і Лодзького воєводств знайшли 7 600 дітей. Умови у цих будинках не були придатними для життя, не відповідали санітарно-гігієнічним вимогам. Наприклад, «установа на 55 дітей мала 2 ліжка, 10 комплектів постільної білизни, по одному комплекту нижньої білизни, яка була дуже зношена, декілька пар взуття і верхнього одягу. Діти спали по трое-четверо, милися у 2 мисках, також мали 4 відра, 27 горняток, 33 ложки і 1 ніж» [3, с. 5].

Загалом у Польщі в 1945 р. існувало 15 державних дитячих будинків, 308 громадських, проте переважна більшість з них була на утриманні релігійних організацій. Ситуація в інших регіонах значно відрізнялася від тієї, яка склалася у Варшаві і центральній частині Польщі. Так, Люблінське воєводство було найбільш знищене окупантами. У результаті гітлерівського плану заселення цих земель німецьким народом, у рамках якого відбулося масове знищення поляків, залишилися 5 800 сиріт і 18 000 напівсиріт і понад 60 000 дітей, які мали батьків, але потребували матеріальної допомоги [1, с. 17].

У 1946 р. у дитячих будинках Люблінського воєводства перебувала 651 дитина репатріантів зі Сходу і 213 дітей з інших регіонів країни, в основному з Варшавського, Келецького і Ряшівського воєводств. Для наймолодшої групи організовано т. зв. відкриту опіку у дитячих будинках і прийомних сім'ях. Шкільна рада Люблінського округу, отримавши фінансову допомогу, організувала у 1945 р. чотири дитячі будинки: у Хелмі, Білгураю, Пулавах, Любліні. Їх чисельність зростала дуже швидко. У Любліні у 1946 р. було відкрито 43 дитячих будинки, в яких жили 2 580 вихованців. Переважно ними опікувалися монахині, організації, товариства, шкільна рада. У 1947 р. було знято обмження на постачання продовольства у дитячі будинки. На місячне утримання одного вихованця у державних будинках виділялося 2 200 злотих, а в закладах, якими опікувалися організації й уряд, – 1 800 злотих [7, с. 201].

Постанова Ради Міністрів від 12 червня 1945 р. знайшла підтримку в 1949 р. і зумовила швидкий розвиток правових засад опіки дітей, визнання її виховного характеру. На підставі Положення Міністерства освіти від 30 липня 1949 р. в опікунсько-виховних закладах

було введено посади психолога, опікуна і медсестри. Обов'язковими у них були ізолятор, приймальня, світлиця і майстерня [2, с. 109].

Активною благодійною і суспільно-опікунською діяльністю займався Карітас, зокрема надавав допомогу жертвам війни (кухні, одяг, гроші) і польському народу під час еміграції (ночліг, кухні), боровся за життя і здоров'я дітей (профілакторії, рентгенівські дослідження, медично-виховні заклади), опікувався сиротами і занедбаними дітьми (дитячі будинки). Дітям надавалася постійна (дитячі будинки, виховні установи), часткова (захоронки, садочки, світлиці, табори) або тимчасова (медична, одяг, продукти харчування) допомога. Загалом, у 1946 р. опіку Карітас отримали 216 тис. дітей, з них у 751 закладі цілковито і 1023 – часткової опіки [5, с. 14].

У 1950-х рр. виникла гостра потреба у забезпеченні опікою дітей, які навчалися за межами місця проживання. Тоді ж було створено місцеві органи єдиної державної влади, які займалися опікою дітей. Характерною рисою цього періоду була реалізація державою більшості опікунсько-виховних завдань, які до цього часу виконували територіальні автономії.

У 1950 р. Сейм ухвалив Закон «Про шестирічний план у сфері опіки дітей», у якому було визначено такі завдання: поліпшення умов життя дітей-сиріт, збільшення кількості державних дитячих будинків, оскільки саме держава мала необхідні матеріальні і виховні умови, внесення змін у географію закладів, розміщення дітей тільки у суспільно-здорових прийомних сім'ях, розбудова опікунсько-виховних закладів у зв'язку з активізацією жінок у господарському і суспільно-економічному житті держави, доповнення і поглиблення роботи у школі через часткові заклади опіки, підвищення рівня кваліфікації працівників [13].

Одержавлення опіки у дитячих будинках зумовили зміни у їхній діяльності. Спрямовані досі на виконання опікунських завдань, після 1952 р. вони перетворилися на опікунсько-виховні заклади, головним завданням яких була підготовка вихованців до життя у суспільстві. Факт одержавлення опіки у закладах пояснено як можливість уніфікації принципів їх фінансування і організації діяльності. Цій меті мав служити виданий у першій версії (1951) Статут державного дитячого будинку, який створив формальні підстави функціонування закладів, окреслив їхній характер, завдання, напрями діяльності й місце у новоствореній опікунсько-виховній системі. Статут обмежував вік вихованців до 16 років, тільки в окремих випадках дозволяли перебувати старшим. Зміст Статуту суперечив деяким положенням червневої Постанови Ради Міністрів 1945 р., які стосувалися здійснення Міністерством опіки над молоддю до 18 років [14].

Позбавляючи права суспільні групи й організації у сфері опіки дітей на будь-які ініціативи, у 1950-х рр. держава стала її єдиним організатором. Результатом цього, з одного боку, було обмеження активності і розвитку інших форм опікунської діяльності, внаслідок чого зростає потреба у нових дитячих будинках, з іншого – тенденції ліквідації дитячих будинків визнано як «найуспішніший» спосіб підвищення ефективності виховної діяльності, яку оцінювали як незначну і таку, що завдає шкоди розвитку молодого покоління. Так, наприкінці 1940-х – у 1950-х рр. розпочався процес поступової ліквідації установ, якими опікувалися монахині, і їх перетворення у недержавні. Дитячі будинки на околицях міста мали забезпечити молоді тісні контакти з промисловим середовищем і робітничим класом.

Ці зміни, як і спроба політизації занять, які надмірно підтримували колективне виховання, а також неврахування індивідуальних можливостей вихованців спричинили загальне незадоволення і багато невдач у першому десятилітті після війни. Ці явища супроводжувало поступове зменшення сирітства і суспільні зміни у державі, які потребували негайного втручання. Після 1956 р. вони привели до зміни характеру опіки, а саме сформували потребу в цілковитій опіці за межами сім'ї.

Зростання рівня освіченості, масові працевлаштування жінок, зміни у їх свідомості поставили на порядок денний питання про необхідність запровадження відповідного виду опіки. Предметом піклування були занедбані діти, які відставали у навчанні й потребували ресоціалізації. Часткове поліпшення настало після прийняття Ухвали Президії Уряду (1956), яка створила сприятливі організаційні й матеріальні умови для діяльності дитячих будинків. Її метою була реактивізація суспільного руху до реалізації цілей опікунської діяльності і поліпшення умов життя дітей в опікунських закладах, а також привернення уваги до профілактичної діяльності, щоб запобігти різним деформаціям родинного життя. Ухвала наго-

лошувала на допомозі сім'ям і координації роботи різних відомств, які займалися опікунською діяльністю. Цей період характеризується частковою децентралізацією у плануванні опіки, пошуку кращих форм, реорганізації, наданням пріоритету громадським організаціям, появою нових сімейних форм опіки дітей: дитячий будинок сімейного типу (перший виник у 1957 р.) і опікунська сім'я (як форма опіки існувала від 1958 р.) [1, с. 19].

У 1958 р. Статут державного опікунського закладу підкреслював, що педагогічними працівниками могли бути особи, які мали щонайменше середню педагогічну підготовку. В опікунському закладі мали бути медичні кабінети, кабінети психологів, початкова школа, яка реалізувала дидактичні завдання [2, с. 109].

На шпальтах тогочасних часописів з'явилося багато статей про нові організації роботи в опікунських установах, які підкреслювали особливу потребу в навчанні і розвитку вихованців. Частково це було поверненням до концепції Г. Песталоцці, Я. Корчака, К. Єжевського, Й.-Ч. Бабіцького. Нова опікунська політика опиралася на такі засади: проблеми опіки дітей не могли бути одразу розв'язані, тому були спрямовані на профілактичну діяльність (наприклад, матеріальна допомога сім'ї, розбудова закладів позашкільного виховання); розвиток суспільного руху надихав на поширення опікунської акції; початок координації зусиль відомств у сфері опіки дітей (Міністерство опіки, Міністерство здоров'я, Міністерство правосуддя, Міністерство праці і суспільної опіки); забезпечення високого професійного рівня педагогічних працівників у закладах [5, с. 18].

Набагато кращою ситуація для розвитку опікунсько-виховних закладів, а також для дитячих будинків була у 1960-х рр. Держава намагалася надати дітям можливість поєднати навчання у школі з раціональним проведенням вільного часу. Досягнути цього можна було виховною діяльністю у позашкільних закладах. Для цього необхідно було визначити завдання та засади виховання для вчителів і опікунів. Правовою підставою для регулювання функціонування опікунсько-виховних і освітніх інституцій був Закон «Про розвиток системи освіти і виховання», ухвалений сеймом 15 липня 1961 р. У ньому зазначалося: «Особи, які відвідували школи й інші освітньо-виховні заклади, отримували не тільки право на навчання, але й гарантію всестороннього морального, інтелектуального і фізичного розвитку» [11]. Для навчання і виховання хворих, розумово відсталих і дітей з фізичними вадами створювали спеціальні школи, де вони отримували необхідні знання, а також професійну підготовку.

У 1960-х рр. інтенсивно почали розвиватися заклади, які забезпечували цілковиту опіку дітям, які не росли у власних сім'ях: прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, державні дитячі будинки, спеціальні виправні установи, навчально-виховні осередки. Різноманітність форм опіки вимагала також часткової зміни характеру завдань, реалізованих до цього часу. Зміна напряму опіки забезпечила всесбічний розвиток особистості дитини, її інтересів, підготовки до самостійного життя.

У Рапорті про стан освіти у Польській Народній Республіці у 1960-х рр. було зазначено про необхідність інтенсифікації діяльності щодо ліквідації дисфункційних сімей. Причиною цього були негативні аспекти виховання в опікунських закладах, які не могли забезпечити основні потреби дитини, а саме: любов і приналежність. Як результат – більшість дітей хворіли на т. зв. сирітську хворобу. У рекомендаціях наголошували на потребі урізноманітнення форм опіки дітей, зокрема сімейних, пропонували розвиток дитячих будинків сімейного типу, прийомних сімей, але також допомагати сім'ям, які опинилися у кризових ситуаціях.

Прийняття Закону зумовило внесення часткових змін до статутів державних дитячих будинків, які разом з новими правилами було затверджено 15 вересня 1964 р. Основні зміни в інституційній опіці стосувалися схеми розміщення у цих закладах дітей з різними вадами психічного і фізичного розвитку, які потребували спеціальної опіки, а також деморалізованих вихованців. Вони стосувалися виду закладів і їх призначення, віку вихованців та їх умов проживання, засад організації, які стосувалися поступової децентралізації опіки дітей, розширення завдань педагогічної ради закладу. На жаль, внесені зміни не змогли вирішити більшості проблем щодо опіки дітей до трьох років, опіки братів і сестер, вихованців, які проживали в опікунсько-виховних закладах незаконно. Перші спроби організації опіки над дітьми раннього дошкільного віку, а саме забезпечення їх стабільним виховним середовищем, були започатковані у Зеленогурському воєводстві та Варшаві.

На початку 1960-х рр. діяльність тодішніх дитячих будинків та декількох інших закладів стала предметом зацікавленнь, дискусій, конференцій представників освіти і громадських організацій. Їхньою метою було здійснення детального аналізу і оцінки функціонування цих закладів, що підтвердило необхідність вирішення вищезгаданих проблем. Визнано, що одним з найкращих завдань є перевірка розміщення вихованців до закладів. Достатньо згадати, що під кінець 1963 р. у результаті поганого розподілу з 30 800 вихованців державних дитячих будинків на території всієї країни майже 800 дітей перебували у них незаконно. Усі вони з різних причин не мали місця в інших закладах спеціальної опіки [1, с. 19]. Аналіз діяльності державних дитячих будинків дав підставу зробити детальні висновки і визначити перспективи. На підставі отриманої інформації вирішено внести зміни щодо перерозподілу вихованців, їх кількості, напрямів професійного навчання, результатів навчання і збагачення змісту виховної роботи, підготовки педагогічних працівників та підвищення рівня медичного обслуговування у цих закладах.

З метою підвищення рівня виховної опіки у дитячих будинках у серпні 1964 р. відділ освіти і виховання акумулював це розпорядження і видав інше – у справі змісту, обсягу і засад діяльності державних комісій у справі розподілу дітей до опікунсько-виховних закладів та інших форм опіки і матеріальної допомоги. Щодо останньої, то тільки у 1970-х рр. Міністерство освіти і виховання дійшло згоди з Міністерством внутрішньої торгівлі і послуг у справі закупівлі одягу, білизни, взуття для вихованців дитячих будинків. Одним з позитивних і водночас негативних моментів було зменшення кількості природних сиріт, але збільшення – соціальних. Так, у 1955 р. сиріт налічувалося 38, а у 1965 р. – 14,6%, що утричі менше, соціальних сиріт, навпаки (1955 р. – 17,6, 1965 р. – 43,6%) [1, с. 22]. Наприкінці 1960-х рр. простежувався значний розвиток опікунсько-виховних закладів, частина з яких з'явилися з ініціативи Товариства друзів дітей. Для порівняння: у 1958–1962 рр. діяло 6 дитячих будинків сімейного типу в Польщі, а у 1973–1977 рр. – 29 [8, с. 77].

**Висновки.** Складна соціально-економічна ситуація післявоєнної Польщі визначила пріоритетні завдання у галузі опіки над дітьми. Одержавлення опікунсько-виховних закладів, надання матеріальної, медичної і виховної допомоги, створення сімейних форм виховання дітей-сиріт дало змогу забезпечити належні умови для подальшого розвитку молодого покоління. Дитячі будинки сімейного типу і прийомні сім'ї були прикладом нових форм опіки дітей у Польщі. На розвиток цих закладів вплинули такі чинники: зацікавленість суспільства проблемами опіки дітей як реакція на тривале зростання кількості соціальних сиріт у зв'язку з явищем патології сімей і невиконанням батьками своїх обов'язків, мотивація суспільства до започаткування осиротілим дітям нормального родинного середовища, започаткування опікунської політики, яка опиралася на сімейні форми опіки. Досвід Польщі є надзвичайно важливим джерелом для розробки теорії і практики опіки над дітьми в складній суспільно-політичній та соціально-економічній ситуації в Україні.

Подальших наукових студій потребують інституційні форми опіки, педагогічний інструментарій виховання дітей-сиріт у дитячих будинках, опікунсько-виховна діяльність СОС-дитячих містечок Польщі.

#### Список використаних джерел

1. Baiła J. Działalność domów dziecka w regionie świętokrzyskim – perspektywa historyczna i współczesna / J. Baiła. – Kielce: Wydaw. Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, 2011. – 270 s.
2. Borowski R. Placówki opiekuńczo-wychowawcze / R. Borowski, Dariusz Wysocki. – Płock: "Novum", 2001. – 176 s.
3. Chmieleńska J. Warszawa szuka swoich dzieci / J. Chmieleńska // *Dzieci i Wychowawca*. – 1947. – № 5. – S. 2–9.
4. Dąbrowski Z. *Teoretyczne podstawy opieki i wychowania opiekuńczego* / Z. Dąbrowski. – Toruń: UMK, 1980. – 354 s.
5. Kozdrowicz E. System opieki nad dzieckiem opuszczonym (1945–1998) / E. Kozdrowicz // *Zagrożone dzieciństwo: rodzinne i instytucjonalne formy opieki* / pod red. Marii Kolankiewicz. – Warszawa: Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, 1998. – S. 9–56.
6. Matyjas B. Od domu dziecka do rodziny – w poszukiwaniu nowych koncepcji opieki nad dzieckiem / B. Matyjas // *Inspiracje*. – Kielce, 1999. – № 5. – S. 23–35.

7. Ochmański M. Tworzenia i rozwój domów dziecka w województwie lubelskim w 40-leciu PRL / M. Ochmański // *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*. – 1988. – Т. XIII–XIV. – S. 199–212.
8. **Odzyskane domy rodzinne: z doświadczeń rodzinnych domów dziecka w Polsce Ludowej** / red. A. Kelm. – Warszawa: Wydaw. szkolne i pedagogiczne, 1976. – 141 s.
9. *Problemy teorii i praktyki opiekuńczej* / pod red. B. Matyjas. – Kielce: Wydaw. Akademii Świętokrzyskiej, 2005. – 232 s.
10. Україна-2013: підсумки року. 80% українських сиріт мають батьків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbnews.com.ua/ua/tema/109312/>
11. Ustawa z dnia 15 lipca 1961 roku o rozwoju systemu oświaty i wychowania // *DzU* 1961. – № 32. – Poz. 160.
12. Wroczyński R. Henryk Jordan: propagator gier i zabaw ruchowych / R. Wroczyński // *Przyjaciel Dziecka*. – 1999. – № 4–6. – S. 20–25.
13. **Zadania planu sześcioletniego w zakresie opieki nad dzieckiem // Dzieci i Wychowawca**. – 1950. – № 3. – S. 9–15.
14. **Zarządzenie Ministra Oświaty z dnia 24 kwietnia 1951 roku w sprawie statutu państwowych domów dziecka** // *DzU MO*. – 1951. – № 9. – Poz. 103.

### References

1. Baila, Y. (2011), *Activities of children's homes in the Shwientokrzyskie region – historical and contemporary perspective*, The Jan Kochanowski University Publ., Kielce, Poland, 270 p.
2. Borovsky, R. and Vysotsky, D. (2001), *Place of business for the care and upbringing*, "New" Plotsk, Publ., Poland, 176 p.
3. Chmielenska, J. (1947), *Warsaw is looking for their children. Children and the Caregiver*, no. 5, pp. 2-9.
4. Dombrowsky, P. (1980), *Theoretical foundations of nursing caring and upbringing*, NKB Publ., Torun, Poland, 354 p.
5. Kozdrowicz, E. (1998), *The system of child care abandoned (1945-1998). Under Threat of childhood: family and instytucjonalne form of care*, Publishing house of the School and Teaching, Warsaw, Poland, pp. 9-56.
6. Matyjas, B. (1999), *From the orphanage to the family - in search of new concepts of child care. Inspiration*, Kielce, Poland, no. 5, pp. 23-35.
7. Ochmanski, M. (1988), *The Creation and development of orphanages in the Lublin Voivodeship, in 40 years of the Polish people's Republic*, Pedagogical Yearbook Publ., Lublin, Poland, vol. XIII-XIV, pp. 199-212.
8. Kelm, A. (1976), *Restored house for families :from the experience of foster homes in the people's Poland*, School and educational Publ., Warsaw, Poland, 141 p.
9. Matyjas, B. (2005), *Problems of the theory and practice of caring*, Swietokrzyska Academy Publ., Kielce, Poland, 232 p.
10. *Ukraine-2013: results of the rock. 80% Ukrainskij shirt mayut beauty*, available at: <http://nbnews.com.ua/ua/tema/109312/> (accessed 5 February 2015).
11. *The act of 15 July 1961 on the development of education and training // journal of laws of 1961, no. 32, POS. 160.*
12. Wroczyński, R. (1999), *Henry Jordan: the range of games and movementrd. Friend of your Child*, no. 4-6, pp. 20-25.
13. *Objectives of the six year plan in the area of custody of children // Children and the Caregiver*, 1950, no. 3, pp. 9-15.
14. *The order of the Minister of Education dated 24 April 1951 on the Statute of the state of children's homes. Journal of laws MONTHS*, 1951, no. 9, POS. 103.

В статье освещена проблема развития опеки над детьми в Польше в послевоенные годы. Для исследования привлечены методы концептуально-когнитивного анализа нормативно-правовых документов. Огосударствление попечительско-воспитательных заведений, оказание материальной, медицинской и воспитательной помощи, создание

семейных форм воспитания детей-сирот позволило обеспечить надлежащие условия для дальнейшего развития молодого поколения.

*Ключевые слова: дети, опека, детские дома, приемные семьи, Польша.*

The article highlights the issue of developing children's guardianships in Poland in the postwar years. The methods of conceptual and cognitive analysis of legal documents were involved in the study. It is shown that making guardianships and upbringing institutions state-owned, providing financial, medical and educational assistance, creating family-based care for orphans allowed providing the required conditions for further development of young generation.

*Key words: children, guardianships, orphanages, foster family, Poland.*

*Одержано 4.03.2015.*